

Beteckning: _____

Institutionen humaniora och samhällsvetenskap

“Fader vår” eller “Moder vår” – en kritisk
granskning av genusperspektivet i det kristna
gudsspråket

Rezkar Atroshi
augusti 2010

C-uppsats
Sociologi

Religionsvetenskap C 15 hp
Handledare: Peder Thalén

Abstract

Tron på en allsmäktig Gud är central inom kristendomen. Under kristendomens drygt 2000-åriga historia har Gud ansetts vara av manligt kön. Det är först de senaste 10-20 åren som det patriarkaliska i det gudomliga har börjat ifrågasättas. Denna studie har som syfte att analysera den kristna liturgiens språkbruk ur ett genusperspektiv genom en litteraturbaserad metod. Detta har skett genom användandet av vissa ”analysapparater” som utgörs av tre teologiska perspektiv: det feministiska perspektivet enligt Gail Ramshaw, det moderat-konservativa perspektivet enligt Paul Smith samt det strikt konservativa perspektivet enligt John Cooper. Tre konkreta frågor besvaras i denna uppsats: 1. Varför beskrivs den kristna guden framförallt i manliga termer?; 2. Är det maskulina genitiv användandet på Gud verkligen avsett att beskriva en maskulin varelse?; 3. Vilka alternativ finns det till det rådande språkbruket, och hur ställer sig de olika teologerna till att förändra Bibelns språk?

Denna studie fann att synen på Guds kön skilde sig beroende på vilket teologiskt perspektiv som man utgick ifrån. Den strikt konservativa John Cooper ansåg Gud som maskulin och att något annat inte var förenligt med den kristna trosföreställningen. Coopers ståndpunkt vilar på referenser till framförallt Bibeln där Gud beskrivs i manliga termer av Gud och Kung. Den feministiske Gail Ramshaw samt den moderat-konservativa Paul Smith anser att synen på Gud som manlig är ett resultat av ett patriarkaliskt samhälle. Gud är inte heller att anses som maskulin utan snarare som ett transcendent väsen. Synen på Gud som maskulin måste enligt både Ramshaw och Smith omvärderas och förändras, vilket även är den slutsats som fastställs i uppsatsen.

Nyckelord: Guds kön, Gud fader, Gud moder, kristet genusspråk

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte.....	6
1.2 Frågeställningar	6
1.3 Metod.....	6
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Disposition	8
1.6 Begreppsdefinition	8
2 Bakgrundsbeskrivning	10
2.1 Ämnets betydelse	10
2.2 Feministisk teologi	10
2.3 Könbestämningen av Gud.....	14
3 Gail Ramshaw	16
3.1 Inledning.....	16
3.2 Ramshaws ståndpunkt	18
3.3 Bedömning av Ramshaws ståndpunkt.....	21
4 Paul Smith.....	23
4.1 Inledning.....	23
4.2 Smiths ståndpunkt	23
4.3 Bedömning av Smiths ståndpunkt.....	27
5 John Cooper	29
5.1 Inledning.....	29
5.2 Coopers ståndpunkt	30
5.3 Bedömning av Coopers ståndpunkt.....	32
6 Slutsatser och slutdiskussion	34
6.1 Jämförelse av de olika teologernas ståndpunkter.....	34
6.2 Min ståndpunkt.....	36
Käll- & litteraturförteckning.....	39

1 Inledning

Den kristna tron – liksom många andra religioner – vilar på ett centralt fundament: tron på en allsmäktig Gud som har skapat hela världen och allt däri. Även om denna tro i sig kan problematiseras utifrån flera olika aspekter, har jag valt att acceptera den som den är för att istället skärskåda en konsekvens av denna tro, nämligen att människan för att kunna tala om sin Gud måste benämna denne som något. I just kristendomens fall har detta ”något” kommit att bli ”Gud fader”, ”Herren”, med mera; alla är de termer som refererar till en manlig varelse. Rachel Muers ställer sig frågan om hur vi berättigar användandet av ett särskilt språk då vi talar om Gud: är det ett pragmatiskt kriterium vi utgår från (det vill säga att vi måste välja något slags ord för att överhuvudtaget kunna tala om Gud), ett teologiskt kriterium (det vill säga att vi utgår från vår religiösa övertygelse om hur Gud egentligen är), eller har vi andra motiv för att välja de ord vi väljer i samtal och skrifter som berör Gud? (Ford & Muers, 2005). Det är just denna fråga jag ämnar utreda i förevarande uppsats, nämligen varför vi talar om Gud som vi gör. Uppsatsen är således begränsad till att bara behandla genusaspekten av Gud. Även denna fråga är i sig alldeles för stor för att rymmas inom ramen för en C-uppsats, varför jag kommer att begränsa mig till att bara behandla språkbruket och de effekter detta får för gudssynen, synen på människan och köns inbördes relation. Det språkbruk som kommer att analyseras är det som förekommer i Bibeln samt i den kristna liturgin. Uppsatsen kommer således att både redogöra för hur språkbruket gällande Gud ser ut, hur detta kan tolkas, hur och i vilken kontext det uppstod samt vilka konsekvenser det har för kristendomen. Alla dessa teman kommer att belysas utifrån olika teologers perspektiv, varefter jag kommer att analysera och jämföra de olika perspektiven samt dra egna slutsatser i frågan. Orsaken till mitt ämnesval är att frågan om kvinnans roll inom kristendomen har väckts på senare tid och sedan 1950-talet tillåts även kvinnliga präster inom

Svenska Kyrkan. Det är alltså ett ämne som i allra högsta grad kan sägas vara aktuellt och som därför, enligt min mening, bör analyseras.

1.1 Syfte

Uppsatsens syfte är att analysera den kristna liturgins språkbruk ur ett genusperspektiv. De ”analysapparater” jag avser att använda mig av är tre teologiska perspektiv: det feministiska perspektivet, det moderat-konservativa perspektivet samt det strikt konservativa perspektivet.

1.2 Frågeställningar

Följande frågeställningar skall besvaras för att jag skall kunna uppnå syftet med min undersökning:

- Varför beskrivs den kristna guden framförallt i manliga termer?
- Är det maskulina genitivanvändandet på Gud verkligen avsett att beskriva en maskulin varelse?
- Vilka alternativ finns det till det rådande språkbruket, och hur ställer sig de olika teologerna till att förändra Bibelns språk?

1.3 Metod

Jag kommer att genomföra en helt och hållet litteraturbaserad studie, det vill säga att böcker, artiklar med mera är vad som kommer att utgöra de empiriska data vilka ligger till grund för analysen. Med hjälp av såväl uppsatshandledare som min lokala bibliotekarie har jag plockat fram relevant litteratur och gjort ett urval av olika teologer som får representera de olika perspektiven. Utifrån detta material har jag sedan gjort en jämförelse mellan de olika teologerna och deras perspektiv. Det är också denna jämförelse som har legat till grund för slutdiskussionen

och de avslutande funderingarna.

Beträffande textanalysen utgick jag från Bergström och Boréus och använde mig av såväl idealtypsanalyser som dimensionsanalyser (Bergström & Boréus, 2005). De båda analysmetoderna har annorlunda fokus, men jag bedömde att dessa skillnader snarare skulle berika uppsatsen och komplettera varandra, än att vara till besvär.

Idealtypsanalyser används ofta när målet är att finna uttryck för skillnader i materialet, det vill säga olikheter i hur man ser på en och samma sak. I detta fall behandlades varje teologiskt perspektiv för sig och jag blev därför tvungen att skapa vissa ”idealtyper” (det som tidigare har refererats till som det feministiska perspektivet, det moderat-konservativa perspektivet samt det konservativa perspektivet). Varje idealtyp har således kopplats ihop med vissa förutbestämda egenskaper, inställningar och värderingar. Fördelen med idealtypsanalysen är att den bringar ordning i ett omfattande material och ger upphov till ett verktyg som kan återanvändas, men man måste samtidigt vara medveten om att man som forskare kan fastna i ett tänkande som kanske inte alls passar på materialet (det som Bergström och Boréus kallar ”att inte låta texten tala”), eller att man blir anakronistisk och till exempel börjar applicera moderna ideal på 100-talets kristna tänkare (Bergström & Boréus, 2005).

Dimensionsanalyser används för att fokusera på en eller flera motpoler som forskaren tycker sig ana i det material som undersöks. I det förhandenvarande materialet har jag valt att fokusera på traditionalism versus jämlikhet, det vill säga om teologerna ifråga förespråkar en hållning som av tradition har dominerat kristendomen, eller om de anser att en revidering av denna hållning är nödvändig för att alla människor – kvinnor såväl som hbt-personer – skall känna att de är lika mycket värda som män inom den kristna tron. Dimensionsanalyser är till sin natur mer öppna än idealtypsanalyser och risken för att man som forskare missar viktig information i materialet är avsevärt lägre. Nackdelen med metoden är att den är mer komplex och att man, om man som jag

har valt att använda sig av båda metoderna, kan hamna i dilemmat där de båda delundersökningarna resulterar i olika utfall.

Vad gäller citerade texter som ursprungligen har skrivits på annat språk än svenska har dessa genomgående översatts av mig. Eventuella felaktigheter kan således hänföras till min egen översättning.

1.4 Avgränsningar

Jag har valt att avgränsa min uppsats till tre teologer som var och en kan sägas representera olika perspektiv: Gail Ramshaw för det feministiska perspektivet, Paul Smith för det moderat-konservativa perspektivet samt John Cooper för det konservativa perspektivet. Urvalet kan till viss del sägas vara godtyckligt eftersom det finns en mängd teologer som alla har åsikter i ämnet, men samtidigt bör läsaren ha i åtanke att någon form av urval måste göras och att jag har valt dessa teologer utifrån de idealtyper som kunnat urskiljas inom fältet. Det skall även tilläggas att undersökningen framförallt handlar om det doxologiska språket inom den kristna kyrkan, det vill säga det officiellt godkända sättet att tala till och om Gud.

1.5 Disposition

Uppsatsen börjar med en inledning, syftesformulering, frågeställning och avgränsningar. Därefter följer en beskrivning av uppsatsens disposition, en bakgrundsbeskrivning samt en genomgång av feministisk teologi samt epistemologi. Efter det presenteras de olika teologerna och deras ståndpunkter i de aktuella frågorna, varpå uppsatsen avslutas med en slutdiskussion och källförteckning.

1.6 Begreppsdefinition

I denna uppsats definieras gudsspråk som det officiella språk kyrkan använder sig av för att beskriva Gud. Med liturgi skall förstås de återkommande sånger, texter och böner som används under den kristna gudstjänsten. Dessa texter inkluderar sådant som är publicerat i kyrkans officiella böcker samt sådant som har bevarats via muntliga traditioner. Som liturgiska texter räknas även predikanternas och församlingarnas böner till Gud såväl som deras dialoger med varandra.

2 Bakgrundsbeskrivning

2.1 Ämnets betydelse

Gud presenteras i Bibeln som maskulin och omnämns som far, kung, herde, och så vidare. Men då man granskar Guds egna utsagor om sig själv finns ingenting som pekar på någon könstillhörighet. Trots detta porträtteras Gud ofta inom kristen konst – och även inom sekulariserade medier och filmer – som en äldre man med långt skägg och djup röst. Redan från barnsben matas vi alltså med en bild av Gud som en snäll, äldre man (ungefär som en ömsint farfar). Genom att vi får denna bild pådyvlad oss redan från en ung ålder blir det något naturligt som vi inte ens tänker på att ifrågasätta. Även inom kristen tradition finns det flera exempel på hur Gud betraktas som manlig – ”I faderns, sonens och den helige andens namn” är en sentens som belyser just det jag vill ha sagt. Det kan låta som hårklyverier att diskutera huruvida ord som den heliga ande skall skrivas med a på slutet eller med e – som i ”den helige ande”, vilket var vad det stod i tidigare versioner av Bibeln – men det handlar om mer än bara genitivanvändning; ytterst handlar det om hur vi ser på Gud, och även om hur vi ser på oss själva och på relationen mellan könen. Därför menar jag att ämnet är relevant för hela kristenheten och även för de icke-kristna som lever i länder vilka präglas av kristendomen.

2.2 Feministisk teologi

Feministisk teologi som begrepp har egentligen inte funnits längre än under 1900-talets andra halva, därmed inte sagt att kvinnor inte tänkte teologiskt före denna period eller att genusfrågor betraktades som irrelevanta. Faktum är att det förhåller sig precis tvärtom, menar Rachel Muers, men att denna utveckling accelererades under 1900-talets andra halva och fick tydligare former (Ford & Muers, 2005). Att så har skett beror naturligtvis på att kvinnor har fått större rättigheter i

samhällslivet och detta påverkar som bekant alla andra sfärer av mänsklig samvaro, inte minst religionen. Under 1900-talets andra hälft uppstod det man brukar kalla ”andra vågen” av feminism och teologer spelade en viktig roll i denna händelseutveckling (Ford & Muers, 2005). Om vi skall gå tillbaka till början för kvinnans frigörelse så menar åtminstone jag att denna påbörjades i samband med att USA avskaffade slaveriet på 1800-talet. Det var först då man såg likheterna mellan det förtryck som baserades på ras och det som baserades på kön. När kvinnor väl fick rätt att rösta tog accelererade utvecklingen mot jämlikhet och detsamma skedde under andra världskriget då många kvinnor fick ta över männens arbeten och därmed kom in på arbetsmarknaden.

Den andra vågen uppstod *efter* andra världskriget och innebar att de kritiska analyserna av det sociala, politiska och sexuella förtrycket av kvinnor fick stå tillbaka något för projektet att skapa en teologi och andlighet som gör det möjligt för kvinnor att blomstra i sin helhet. I och med att koncepten feminism, kön och genus hade problematiserats avsevärt kom även andra vågens feminism att bli mer komplex. Vad som dock kännetecknar såväl första som andra vågens feminism är att starka etiska och politiska övertygelser utgör centrala byggstenar i det teologiska engagemanget (Ford & Muers, 2005). Att praktisera feministisk teologi är, enligt Rachel Muers, detsamma som att tillämpa feministiska verktyg och koncept som utvecklats i en sekulär kontext (ibland till och med antireligiös) och tillämpa dessa i teologiska sammanhang. Det säger sig självt att detta blir en svår och ofta motsägelsefull uppgift, men Muers menar att vi trots det kan finna vissa gemensamma nämnare för det vad som bör kallas feministisk teologi: ett fokus på den teologiska betydelsen av olikheter och mångfald, ett nytolkande av teologisk antropologi (och då särskilt kring frågor som rör synd och det mänskliga förkroppsligandet av denna), samt – vilket kanske är den allra viktigaste frågan – vilket namn vi ger Gud (Ford & Muers, 2005). Det finns naturligtvis feministiska teologer som inte är kristna, eller ens hör till en monoteistisk religion.

Som exempel på de förra kan judiska feministteologer nämnas, och som exempel på den senare kategorin vill jag peka på anhängare till naturreligioner där ”Mother Goddess” är vad man dyrkar (Grenz & Olson, 1992).

För att återgå till vad det är som kännetecknar den feministiska teologin så hävdar Muers att en central punkt är uppfattningen att synen på Gud som en man är detsamma som avgudadyrkan (Ford & Muers, 2005). Att betrakta Gud som en man är detsamma som att ge stöd till den patriarkaliska ideologin såväl som en mängd andra former av förtryck (däribland förtryck av homo- och bisexuella). Detsamma gäller för den som vill ge Bibeln en auktoritär ställning som källa för tron, eftersom Bibeln är skriven av män, för män och till stor del tolkas av män (Ford & Muers, 2005). Detta leder till att de kristna feministteologerna vill *förändra* sin tro så att den även kan inkludera kvinnor som mannens jämlike, och därmed är vi inne på det faktum att kristna feministteologer ser annorlunda på Bibeln. Enligt dem är kvinnans erfarenheter viktigare än det som står i Bibeln, och därför tolkar de även Bibeln på ett annat sätt än vad som traditionellt har varit fallet. Enligt en feministisk teolog vid namn Pamela Dickey Young kan man se fyra gemensamma drag hos all kristen feministteologi (Grenz & Olson, 1992):

- 1) uppfattningen att den traditionella kristendomen är en patriarkalisk konstruktion som framställts av män för män;
- 2) åsikten att den traditionella teologin har förvanskats eller negligerat kvinnan och hennes erfarenheter;
- 3) insikten om att den patriarkaliska teologin har gjort så att kvinnan fått utstå ofördelaktiga konsekvenser;
- 4) övertygelsen om att kvinnor måste vara med och förändra teologin.

Med anledning av att feministteologer vill omtolka Bibeln utifrån ”kvinnans erfarenheter” menar jag att det kan vara på sin plats med en definition av detta begrepp. Grenz & Olson

sammanfattar Pamela Dickey Youngs definition av begreppet ”kvinnans erfarenhet” i fem punkter (Grenz & Olson, 1992):

- 1) de båda könen upplever sina kroppar på olika sätt och det faktum att kvinnan har möjlighet att föda barn och därmed också har en menstruationscykel leder till att kvinnan har en närmare kännedom om sin egen kropp och på så sätt blir ”/.../ närmare relaterad [/knuten] till naturens cykler [/kretslopp]” (Grenz & Olson, 1992, s. 229);
- 2) kvinnor växer upp i en social kontext där de får lära sig att underkasta sig mannen samt att deras enda värde består i hur väl de lyckas attrahera män;
- 3) dagens kvinnor är medvetna om det förtryck kvinnor har tvingats utstå under så många årtusenden;
- 4) genom den feministiska historik och kvinnohistoria som idag vinner allt större mark har många kvinnor också en annorlunda syn på historien än män;
- 5) kvinnors individuella upplevelser av exempelvis sexakten skiljer sig från mäns upplevelse av samma akt på grund av att kvinnor ”släpper in” någon i sig själv, medan män ”tränger in” i någon annan. Dessa skillnader är i sig inget negativt, enligt Pamela Dickey Young, tvärtom kan de vara en stimulerande faktor som kan leda till en positiv förändring.

Utöver dessa fem punkter finns det en mängd olika definitioner som kan sägas gälla för vad som utgör ”kvinnans erfarenhet”, men i grund och botten handlar det om de erfarenheter kvinnan har fått av det förtryck som det patriarkaliska samhället har utsatt henne för. Trots att olika feministteologer kan tolka Bibeln på mycket olika sätt finns där alltid en gemensam nämnare, och det handlar om att: ”/.../ Bibeln måste användas mot sig själv. Det vill säga de feminister som tolkar måste koncentrera sig på [och lyfta fram] den del av Gud vars auktoritet arbetar genom [en] kraft som erhålles genom kärlek kontra den Gud som styr genom den makt som det

patriarkaliska herraväldet bygger på” (Grenz & Olson, 1992, s. 231).

2.3 Könsbestämningen av Gud

På vilken kunskapsbas vilar uppfattningen att Gud är maskulin? Enligt min mening hör denna uppfattning samman med de samhällen som den kristna religionen uppstod i, närmare bestämt det judiska riket på den plats som utgör dagens Israel. Ingen religion kan uppstå i ett socialt och kulturellt vakuum, tvärtom påverkas varje religion i mycket hög utsträckning av den/de kulturer som de uppstår i (även om denna påverkan även går åt andra hållet så att religionen – om den är tillräckligt stor – kommer att påverka samhällsutvecklingen). Under Jesus tid var det judiska samhället till stor del påverkat av Rom och den romerska kulturen samt av närliggande semitiska folkslag och riken. Det alla dessa samhällen hade gemensamt var att de – jämfört med dagens västerländska samhällen – var utpräglat patriarkaliska. Mannens position var i så gott som alla avseenden överlägsen kvinnans och därmed blev det också naturligt att tänka sig en allsmäktig Gud som en fadersfigur. Men under historiens lopp har mycket kommit att förändras hos de samhällen kristendomen har haft sitt fäste och så vitt skilda idéströmningar som positivismen, idealismen, renässansen och upplysningen har alla påverkat den kristna tron och gjort den till vad den är idag. I och med förändringar av samhället och tron så har även språkbruket förändrats, något som inte minst kan märkas i och med att Bibeln gång på gång blir nyöversatt (ingen revidering skulle vara nödvändig om språket förblev oförändrat år efter år). För alla som någon gång har försökt översätta en text från ett språk till ett annat står det klart hur vanskligt detta är och hur ofta det helt enkelt är omöjligt att bibehålla de exakta nyanserna (i vissa fall för att originalspråket har ord som inte existerar i målspråket). Det man då får göra är att försöka tolka texten och urskilja dess budskap. Det blir sedan detta budskap, snarare än den exakta ordföljden, som man översätter. Ett problem med denna metod är naturligtvis att ett och samma stycke kan

ha flera olika budskap, beroende på hur man väljer att tolka det. Med tanke på att Bibeln ursprungligen skrev på arameiska och hebreiska varefter det blev översatt till grekiska och sedermera latin, så står det tämligen klart att det måste ha blivit ”fel” i översättningen på mer än ett ställe. Frågan om varför Gud omnämns som Fader, Herren, Konung, et cetera kan dock inte bortförklaras med felöversättningar. Vad består då denna förkärlek för att se på Gud som en man i? Vissa teologer menar att Bibelspråket skall läsas som om det vore frågan om metaforer, snarare än om analogier. Vad är då skillnaden mellan de båda begreppen? Enligt Svenska Akademiens ordlista betyder analogi ”likhet, överensstämmelse”, medan metafor betyder ”bildligt uttryck” (Svenska Akademiens ordlista, 2006, s. 19 respektive s. 570). I likhet med Sally McFague och flera andra forskare menar Rachel Muers att dyrkandet av en ”manlig gud” är detsamma som dyrkandet av en avgud (Ford & Muers, 2005). Sally McFague gör dessutom gällande att kristendomens teologiska språk bör läsas *metaforiskt* snarare än bokstavligt. Hon menar att när Bibeln läses på detta sätt blir begreppet ”Gud Fader” till ett bildligt uttryck istället för att – som många anser idag – något som bevisar att Gud är av manligt kön. ”Gud fader” blir således en metafor för den ovillkorliga kärlek som (de flesta) föräldrar ger sina barn. Det viktiga i liknelsen blir således *kärleken* och inte föräldrarnas kön (McFague, 1987). Enligt McFague handlar det således om att försöka förklara något transcendentalt i termer som människor är bekanta med. Det är i syfte att förklara Gud och dennes relation till oss som termen fader används i Bibeln, inte för att den allsmäktige skaparen skulle vara av manligt kön.

3 Gail Ramshaw

3.1 Inledning

Det finns en uppsjö feministiska teologer inom det kristna lägret och feministteologin har nästan lika många grenar som den har anhängare. Av denna anledning var valet av feministisk teolog inte helt enkelt, men i slutänden föll det ändå på religionsprofessorn Gail Ramshaw. Professor Ramshaw är, tillsammans med Muers och McFague, en av de mest framstående forskarna inom sitt fält och anses av flera vara betydligt mer ”moderat” i sina anspråk på en revidering av den kristna liturgin utifrån ett feministiskt perspektiv än många andra feministiska teologer. Hon kan sägas vara en likartsfeminist på grund av att hon understryker kvinnors och mäns likheter, snarare än deras skillnader (Ramshaw, 1995). Hon skiljer sig även från många feministiska teologer i det att hon avvisar *all* könsbestämning av Gud, såväl feminin som maskulin. I ”God beyond Gender. Feminist Christian God-language” undersöker Gail Ramshaw först och främst följande fenomen:

- 1) hennes egna upplevda erfarenheter av kyrkobesök;
- 2) utformningen av liturgin och hur denna formar sinnelaget och etiken hos de troende;
- 3) Bibeln och de kristna traditionerna (syftet med att undersöka detta är att finna det Ramshaw benämner som ”the most effective presentation of the gospel in the past, Ramshaw, 1995, s. viii);
- 4) sådana passager i evangelierna som ”skymmer Anden”, eller – för att använda Martin Luthers ord och vända på saken – att undersöka ”vad som förkunnar budskapet” (Ramshaw, 1995, s. viii);

Detta är den undersökande delen av Ramshaws verk. Den argumenterande delen handlar om att ge förslag till omtolkningar av Bibelpassager så att dessa – för att återigen citera Martin Luther – ”bringar fram Kristus” på bästa möjliga sätt (Ramshaw, 1995, s. viii). Frågan handlar dock om

mer än att bara diskutera vad som står i Bibeln, det handlar lika mycket om att se över vardagliga praktiker så som hur prästerna utformar sina predikningar, till om hur vi tänker och ser på Gud ur ett könsperspektiv. Ramshaw konstaterar att religion vanligtvis inbegriper två sorters språk: "the speech of primary religious experience", samt "the language of theological reflection" (Ramshaw, 1995, s. 1). Medan det första är en form av privat språkbruk som används av de enskilda religionsutövarna, så är det andra en mer "officiell" hållning och är tänkt att artikulera såväl de individuella religionsutövarnas uppfattning som den kyrkliga massans. Trots att dessa språktyper är olika hör de ändå samman på så sätt att en personligt utformad andlighet normalt sett uppstår ur (eller – som i feministteologernas fall – leder till att man försöker påverka och förändra) det språk som är accepterat av hela församlingen. Utomstående kritik eller undersökning av religionens språk är så gott som uteslutande riktat mot det "officiella" språket, detsamma gäller Ramshaws undersökning (Ramshaw, 1995).

Beträffande Ramshaws metodologi kan konstateras att den i hög utsträckning liknar de kritiska diskursanalyserna. En kritisk diskursanalys (hädanefter förkortad CDA) skall inte betraktas som ett färdigt koncept, snarare är det något som konstrueras för varje enskilt fall och som kan se olika ut beroende på forskningskontexten. Enligt den australiensiske pedagogikforskaren Ed Rush (2007) finns det dock vissa faktorer som kan anses känneteckna varje CDA: "All critical research on discourse must have the following attributes if it is to be considered 'critical': it must focus on social problems and political issues rather than fashions; it must explain rather than merely describe the properties of social interaction and social structure that give rise to discourse structures; and it must emphasize how discourse structures 'enact, confirm, legitimate, reproduce or challenge' relations of power and dominance in society." (Rush, 2007, s. 77). Även Fairclough gör gällande att en diskursanalys, för att kunna kallas kritisk, bör medvetandegöra oss om hur våra sociala praktiker i allmänhet och bruket av språk i synnerhet är förbundna med orsak och

verkan (Fairclough 1995, s. 54). Ramshaw går steget längre än de flesta forskare som använder sig av lingvistiska diskursanalyser och väljer att utgå från Paul Ricoeurs teori om att allt mänskligt tal har sin grund i metaforer (Ramshaw, 1995).

3.2 Ramshaws ståndpunkt

Varför menar Ramshaw att man överhuvudtaget skall bry sig om hur liturgin ser ut när hon konstaterar att alla utövare ändå måste anpassa gudsspråket till sina egna personliga omständigheter och sätt att förstå Gud på? Anledningen är att denna ”personliga anpassning” och sätt att förstå Gud i mycket hög utsträckning bara blir möjlig inom ramarna för den officiella liturgin, varför det i slutänden också är det liturgiska språket som avgör hur vi ser på Gud. ”Lex orandi, lex credendi” är ett klassiskt citat som kan översättas med ”som kyrkan predikar, så tror den” (Ramshaw, 1995, s. 1). Ramshaw menar att inga texter kan ”tas för givna”, tvärtom måste alla texter kontinuerligt undersökas och prövas. Det spelar ingen roll om orden är ett millennium gamla eller myntades idag, de kan likväl vara olämpliga, ohjälpsamma, eller till och med kätterska – men klassiska – formuleringar som är djupare präglade i den kristna människans sinne än det sunda förnuftet (Ramshaw, 1995). Professor Ramshaw vill alltså att alla texter konstant skall utmanas för att kyrkan skall anpassa sig till omvärlden och dess utveckling (i det arbetet ingår naturligtvis att rensa ut obsoleta formuleringar). Valet att fortsätta använda sig av gamla formuleringar kan – i och med förändringen av ordens betydelse – få till följd att gamla texter kommer att uttrycka något diametralt motsatt än de ursprungligen var tänkta att förmedla.

Frågan om hur Gud skall benämnas är enligt Ramshaw en av de stora stötestenarna när det gäller hur den kristna liturgin skall utformas. En av den kristna trons grundsatser är övertygelsen att vi alla är lika inför Gud (och inför varandra), men Ramshaw menar att den västerländska, androcentriska civilisation som historiskt sett har varit kristendomens viktigaste område har

influerat kristendomen så till den grad att även kristna människor accepterar det rådande kvinnoförtrycket och dessutom tillåter att det sprider sig till den kristna gemenskapen (Ramshaw, 1995). Professor Ramshaw menar att frågan hur vi benämner Gud är en av de tydligaste indikatorerna på hur vi ser på kvinnligt och manligt: "Every word, particularly each word about God, must be analyzed to see if it speaks of God and not only of the speaker" (Ramshaw, 1995, s. 5). Ett problem är naturligtvis att Gud inte kan förstås. Thomas av Aquinos berömda citat "Si comprehendis non est Deus" ("om du förstår vad du säger är det inte Gud du talar om") utgör en av Ramshaws ledstjärnor när hon gör sin analys av det kristna gudsspråket (Ramshaw, 1995, s. 7).

Ett av de första ord som problematiseras av Ramshaw är det bland kristna självklara ordet Gud. Genom att skriva ut ordet med stor bokstav avser man "förklara" att man menar den kristna, monoteistiska guden, men Ramshaw menar att det är mer komplicerat än så. Gud, som vi känner detta transcendentala väsen inom kristendomen, är enligt Ramshaw en kvarleva från de polyteistiska panteon som existerade kring tidpunkten för judendomens födelse. Till och med det hebreiska ordet för Gud – *Elohim* – är lånat och utgör i själva verket pluralformen av *El*, den kananitiska skapelseguden, universums härskare och fadern till alla andra gudar (Ramshaw, 1995, s. 10f.). Förändringen från polyteism till monoteism speglade enligt Ramshaw en förändring av könsrollerna inom det israeliska folkets samhälle. Detta gäller trots att Gud enligt judendomen inte har någon könstillhörighet (Ramshaw, 1995). För den protestantiska kyrkan gäller att gudsuppfattningen vilar på de uppfattningar man lånade från *El/Jupiter*-traditionerna, men till skillnad från dessa traditioner brydde man sig inte om att även låna in de kvinnliga gudarna (eftersom man ansåg att det bara fanns en Gud). Resultatet blev den gudsuppfattning som idag är den förhärskande inom kristendomen: "With all the female divinity of the primary goddess and the lesser female powers obliterated, all that remained in the Protestant religious

imagination was El/Jupiter, the sky-dwelling lawgiver and the father of all.” (Ramshaw, 1995, s. 12). En central tes i Ramshaws argumentation för en förändring av gudsspråket är att det språk och de ord vi idag använder oss av för att beskriva Gud bygger på den felaktiga uppfattningen att Gud är som en människa men med större krafter. Eftersom vi känner till hur människor är och vet att alla människor har ett kön så överför vi denna kunskap på Gud (Ramshaw, 1995). Men Ramshaw menar att detta *måste* förändras: ”Christians must re-deify their conception of God, and Christian language must reflect a renewed appreciation of divinity. Such deification requires degendering the word *God*.” (Ramshaw, 1995, s. 19). Anledningen till att Ramshaw vill förändra gudsspråket är för att språket konstruerar verkligheten och ett gudsspråk som beskriver Gud som ett manligt väsen får människor att tro på denna konstruktion. Professor Ramshaw framhåller hur absurt det är att tillskriva ett allsmäktigt väsen ett kön och en sexualitet eftersom kön och sexualitet är egenskaper som återfinns hos varelser med begränsat levnadslopp (och då för att dessa varelser skall kunna föra sina gener vidare). I många polyteistiska naturreligioner är det berättigat att könsbestämma gudarna, men inte i kristendomen: ”When in paganism divinity is part of the created order, sexuality is constitutive of also of divine life, but in monotheism, it is not only illogical but theologically inappropriate to ascribe sexuality to the divinity.” (Ramshaw, 1995, s. 20). Hon vänder sig alltså mot all form av könsbestämning av Gud och menar att det är lika fel att använda sig av feministiskt föreslagna alternativ som *Goddess* och *Womangod* (Ramshaw, 1995). Dessvärre menar hon att tanken på Gud som ett manligt väsen är mycket djupt rotad och att det därför är svårt att komma ifrån den: ”The task of degendering the word *God* is massive. Pronouns, designations, doctrinal speech, metaphors, and personifications of the deity must speak more truthfully of a God who according to Christian tradition is beyond gender. We need to whitewash murals that depict God as a male creature. --- Light streaming from behind a cloud is no profound picture of God, but it is surely more Christian than a drawing of Jupiter.”

(Ramshaw, 1995, s. 21). Förutom en "avsexualisering" av Gud, menar Ramshaw att vi också måste vända ryggen åt det språkbruk som förmänskligar Gud. Gud är ingen "vän" och ingen "domare" utan något helt transcendentalt, något som varken kan eller skall beskrivas i mänskliga termer. Denna åsikt framkommer tydligt i följande citat: "That God is wholly other, not like human beings, and beyond our comprehension in every way—this truth is lost when the divine is replaced by the superhuman. --- When anthropomorphisms succeed in containing God, we have no God; we have instead a glorified image of ourselves." (Ramshaw, 1995, s. 21). Den främsta anledningen till att Bibeln huvudsakligen talar om Gud i manliga termer menar Ramshaw är just det faktum att Gud omedvetet har uppfattats som ett slags "supermänniska". Så vad vill då Ramshaw ersätta ordet "Gud" med? Ett alternativ är "The Living One" vilket hon menar skulle fånga en viktig del av vad Gud egentligen är, det vill säga en transcendental kraft som lever i världen och ger den liv (Ramshaw, 1995, s. 54). Ett annat förslag är "the Name" vilket är passande eftersom många liturgiska stycken börjar med "In the name of" (Ramshaw, 1995, s. 57). Något definitivt förslag på vad som borde väljas ger hon dock inte eftersom hon menar att det är frågan om en process där många människor måste övertygas och komma med sina synpunkter. Dessutom handlar det om en process som kommer att ta lång tid, minst ett århundrade, eftersom vi är så starkt präglade av det gudsspråk som har dominerat liturgin i snart tvåtusen år.

3.3 Bedömning av Ramshaws ståndpunkt

Min bedömning av Ramshaws argumentation är att den är grundad på logik, snarare än på tradition och/eller känsla. Därmed menar jag också att den blir desto mer övertygande. Ett sådant exempel är det teologiska argumentet för att inte använda sig av könskategorier för att beskriva Gud då detta i själva verket innebär ett förmänskligande av Gud och därmed ett upphöjande av människan till Gud. Ramshaw är väldigt tydlig med att påpeka att det inte är något annat än

avgudadyrkan och att det inte hör hemma inom kristendomen. Hon utmanar även de patriarkaliska strukturer som ser mannen som gudomlig och kvinnan som naturlig. Dessa menar hon är rester från en tid då monoteismen såg sig tvungen att bekämpa polyteismen (vilken ofta hade gudar av såväl kvinnligt som manligt kön). Eftersom mannen var den som hade högst status i de monoteistiska samhällena (egentligen i de allra flesta samhällena, de polyteistiska inkluderade) så var det naturligt att man utgick från att en verkligt allsmäktig gud bara kunde beskrivas såsom konung och fader till hela världen (detta förekom även i den grekisk-romerska traditionen med flera olika gudar och som tidigare har beskrivits är El/Jupiter/Zeus-förebilden det som inspirerade tidiga kristna till att se på Gud som en ”gudarnas konung” snarare än en ”gudarnas drottning”).

Genomgående använder sig Ramshaw av historiska exempel och hon skärskådar även genitivanvändningen i olika språk för att belysa ursprunget till dagens gudsspråk. Det som gör att hennes argument vinner styrka är att hon inte är ute efter att ”sätta dit någon” eller att ”hämnas” genom att istället börja benämna Gud i feminina termer (vilket hon menar att vissa radikalfeminister vill göra efter årtusenden av förtryck), utan att hon gång på gång understryker och bevisar hur oförenligt det är med den kristna tron att överhuvudtaget könsbestämma Gud. Just denna tes gör att jag delar hennes ståndpunkt.

4 Paul Smith

4.1 Inledning

Paul Smith hör enligt min mening till kategorin med ”moderat-konservativa” teologer, det vill säga troende som vill behålla den bibliska tron i kyrkan men som trots detta är öppna för att bejaka kvinnans roll inom religionen i en högre utsträckning än vad som tidigare har gjorts. De moderat-konservativa teologerna är därmed öppna för en förändring av invanda traditioner, dock inte i samma utsträckning som vissa feministteologer vill få till stånd. Bland de moderat-konservativa teologerna är en vanlig uppfattning att kyrkan emellanåt har feltolkat bibliska uppenbarelser, något som har lett till att man missförstått helheten vilket i sin tur har lett till ett förtryck av kvinnor. Enligt denna falang menade inte Jesus att människan enbart skulle tala om Gud i maskulina termer, men inte heller menar man att kristendomen som helhet skall omtolkas så radikalt som många feministiska teologer vill ha det till. En förändring av språkbruket accepteras normalt sett av medlemmarna i denna kategori, medan man vanligtvis ställer sig avvisande till att införa en ordning som ställer kvinnans erfarenhet framför Bibeln som auktoritet.

Som exempel på företrädare för denna kategori har jag valt Paul Smith som både kan sägas vara konservativ och öppen för att införa ett mer inklusivt gudsspråk i kristendomen.

4.2 Smiths ståndpunkt

Många konservativa tenderar att försvara användandet av ett maskulint gudsspråk med något av följande sex argument (Smith, 1995, s. 79):

- 1) ”Jesus har sagt att vi skall kalla Gud för Fader och inget annat.”
- 2) ”Om ’Fader’ var tillräckligt bra åt Jesus så är det tillräckligt bra för mig.”
- 3) ”Varför tror du att du kan bättre än Jesus?”

- 4) ”Menar du att Jesus hade fel då han utelämnade Moder?”
- 5) ”Jesus sa Fader, inte Moder, detta eftersom man inte kan ha båda.”
- 6) ”Om Jesus hade velat att vi skulle kalla Gud för något annat så hade han tydligt klargjort det.”

Vad som är gemensamt för alla dessa argument är att de bygger på följande antaganden:

- A/ Antagandet att Jesus – genom att benämna Gud som ”Fader” – också gjorde gällande att vi inte skall benämna Gud för något annat än just fader;
- B/ Antagandet att det faktum att Gud kallas för Fader innebär att man inte kan kalla denne för Moder (detta beror på att genuspråket för Gud lätt förväxlas av vår uppfattning om vad som utgör könstillhörighet för en människa. Om Gud istället skulle ha betraktats som ”naturen” eller en helig klippa hade vi med stor sannolikhet inte haft några troende som ansett att ordagranna översättningar är vad som skall tas för givet).
- C/ Antagandet att Jesus skulle ha klargjort om han ville att vi skulle kalla Gud för Moder istället för Fader (detta är ett antagande som bygger på att Jesus hann säga precis allt som skulle kunna sägas, något som förefaller orimligt. Förvisso lyckades han uppfylla allt det han kom till världen för att göra, men det betyder inte att man kan utgå från att Jesus lämnade så detaljerade instruktioner åt mänskligheten att vi aldrig behöver tolka hans ord eller tänka efter själva. Till och med i Bibeln klargörs detta förhållande: ”Jag har mycket att säga er, men ni förmår inte ta emot det nu. Men när han kommer, sanningens ande, skall han vägleda er med hela sanningen /.../” (Joh. 16:12-14).
- D/ Antagandet att alla människor menar samma sak med benämningen Fader trots att det är en benämning som måste sättas in i rätt kontext och snarare borde tolkas utifrån de förhållanden som rådde i det judiska samhället vid Jesu tid än utifrån de förhållanden som råder i dagens samhälle (enligt John Smith så kan det faktiskt vara så – även om det

förefaller högst osannolikt – att Fader och Moder rent symbolmässigt och metaforiskt sett innebär samma sak) (Smith, 1995, s. 80).

Inget av de ovanstående antagandena kan betraktas som välgrundat och skälet till det är enligt Smith att de flesta kristna sällan eller aldrig reflekterar över varför Gud kallas för Fader, därmed blir svaren på frågan ogenomtänkta och ytliga. Smith menar i likhet med de feministiska teologerna att de maskulina beskrivningar av Gud som används i Bibeln har sin grund i de patriarkala strukturer som rådde vid tidpunkten för Bibelns nedtecknande. Smith menar däremot inte att det är männen eller de patriarkaliska strukturernas upprätthållare som bär det yttersta ansvaret för detta kvinnoförtryck, utan att det hela är Satans fel (en fråga som jag får anledning att återkomma till inom kort). Smith belyser det förhållande att människor är vana vid att kalla Gud för "Honom", "Fader", et cetera, det vill säga att tala om Gud i maskulina termer. En övergång till att benämna Gud med feminina termer blir därför problematisk då människan har en tendens att följa det inrutade i hennes liv (vanor, traditioner, och så vidare). Vanans makt utgör med andra ord ett hinder för en övergång till att benämna Gud i feminina (eller könsneutrala) termer. Ytterligare en begränsning kan sägas ligga immanent i själva språket och Guds natur: vilket ord kan egentligen betraktas som lämpligt för att beskriva ett transcendentalt väsende som ingen levande människa någonsin har sett?

Vad gäller Smith och dennes tankar om kvinnoförtryck så skiljer sig hans förklaring av sakernas tillstånd mot de feministiska teologernas förklaringsmodell. Till skillnad mot feministteologerna – som anser att män och upprätthållare av de patriarkaliska strukturerna är de som är ytterst ansvariga för det kvinnoförtryck som har funnits genom hela mänsklighetens historia – menar Smith att det är Satan som är ansvarig för detta förtryck. Smith tillstår således att kvinnor har utsatts för förtryck genom hela historien och att så sker även idag, men han menar att förtrycket av män har varit (och är) lika stort, även om det ser annorlunda ut. Männen har

dessutom blivit felaktigt utpekade som ansvariga för förtrycket av kvinnan. I följande citat definiera Smith vilken feltolkning av maktbegreppet som har gjort att vi kommit att betrakta män som ansvariga för kvinnoförtrycket, när männen i själva verket är lika oskyldiga till detta förtryck som kvinnorna: "Ifall vi definierar makt som ekonomiska och möjligheter så har männen mer makt. Men om vi med definitionen av makt avser möjligheterna att kontrollera det egna livet så upplever även männen maktlöshet. Vi [männen] blir bönder i det system som kräver att vi styr." (Smith, 1995, s. 106). Enligt Smith har den ledande roll män tvingas axla i samhället medfört avsevärda nackdelar. Som exempel nämns bland annat att kvinnor slipper dra ut i krig, att män oftare får hjärtattacker som ett resultat av den tunga börda försörjningsansvaret medför. När så sker blir både kvinnan och mannen hjälplösa inför den svåra situationen, men på olika sätt. Smith menar därför att de båda könen erfarenheter skall jämföras, medan feministteologerna ofta betonar kvinnans erfarenhet framför mannens. Följande citat av Smith sammanfattar dennes åsikt i ämnet väl: "/.../ kriget mot kvinnan [det vill säga könsförtrycket] förtrycker oss alla [män såväl som kvinnor]" (Smith, 1995, s. 107). Eftersom männens och kvinnors erfarenheter skall betraktas som likvärdiga, enligt Smith, finns det inte heller någon särskild anledning att ta extra hänsyn till just kvinnans erfarenheter. Dessa skall således inte sättas framför mannens erfarenheter, eftersom männen som sagt inte kan beskyllas för kvinnoförtrycket. Orsaken till detta förtryck är Satan som tvingar in såväl kvinnor som män i förtryckande traditioner/strukturer. Smith menar dessutom att begreppet "Fader" skall betraktas som en analogi till en kontrollerande Gud, men att denna kontroll finns till för att ge individen omsorg, beskydd, intimitet, acceptering, att sätta upp ramar och gränser för vad man får respektive inte får göra, med mera (Smith, 1995). Det vill säga sådana inslag i umgänget mellan förälder och barn som i dagens mer jämställda samhälle förhoppningsvis finns även från moderns sida. Enligt min mening är Smiths syn på den "kontrollerande Fadern" en klart patriarkalisk syn eftersom det är just dessa attribut som under

historiens lopp har använts som försvar för de patriarkaliska strukturerna (det vill säga att mannen beskyddat och tagit hand om kvinnan, vilket i många fall säkert har varit sant, dock på bekostnaden av hennes frihet och självbestämmande). De ”feministiska” inslagen i Smiths syn på könsrollerna är således inget annat än dold konservatism.

4.3 Bedömning av Smiths ståndpunkt

Vid en strikt lingvistisk jämförelse av Smiths och Ramshaws åsikter så skiljer sig dessa inte nämnvärt åt. Båda teologerna betraktar sig själva som kristna feminister – skillnaden ligger snarare i var tyngdpunkten läggs. Smith är inte lika förtjust i tanken på att omdefiniera stora delar av den kristna traditionen som Ramshaw och han har dessutom en avvikande åsikt vad beträffar vem som är ansvarig för förtrycket av kvinnan. Enligt Smiths mening är det Satan som förtrycker både kvinnan och mannen; patriarkatet skall då betraktas som en direkt konsekvens av syndafallet. Jag menar att denna ståndpunkt är ohållbar även om vi utgår från att Satan existerar, eftersom människan av Gud har givits en fri vilja. När Smith fråntar män all skuld för kvinnoförtrycket och istället lägger denna skuld på Satan så förnekar han samtidigt den fria viljan som människan besitter enligt den kristna tron och därmed motsäger han samtidigt sig själv. Ett sådant exempel på självmotsägelser är att Smith i sin bok (i början på kapitel fyra) klargör att mannen *inte* är ansvarig för förtrycket av kvinnan, medan han senare i samma kapitel gör gällande att kvinnan en gång i tiden betraktades som mannens egendom. Förutsatt att den fria viljan existerar – vilket den gör enligt den kristna tro som Smith bekänner sig till – så hade mannen ett val att antingen betrakta kvinnan som sin ägodel eller som en självständig varelse. Detta val menar jag innebär att mannen visst kan sägas vara ansvarig för förtrycket av kvinnan och i förlängningen betyder det också att Smith är inkonsekvent i sin argumentation. Överhuvudtaget tycker jag att Smith berör frågan om den fria viljan alldeles för lite (faktum är att

han inte nämner den någonstans).

Smith gör dessutom ännu en logisk kullerbytta när han hävdar att män är lika plågade av maktlöshet som kvinnor, dock på en "annan nivå". I vårt samhälle är de ekonomiska möjligheterna och den ekonomiska statusen det som avgör nästan allt varför männens ekonomiska överläge inte kan bortförklaras som "en faktor bland många andra". Enligt min mening för Smith på denna punkt ett förenklat och simplistiskt resonemang som inte håller för en närmare granskning, men han är odelat positiv till ett mer inklusivt gudsspråk och just detta faktum är extra viktigt eftersom det kommer från en i grund och botten konservativ man.

5 John Cooper

5.1 Inledning

I den stora gemenskap som kristenheten utgör finns det förutom feministiska teologer och moderat-konservativa debattörer som Smith även de som helt och hållet emotsätter sig ett mer inklusivt gudsspråk. Dessa har jag valt att kalla konservativa med anledning av att de vill bevara det som redan finns – däribland en maskulin definition av Gud – och förändra så lite som möjligt. Ofta försvaras denna ståndpunkt med hjälp av hänvisningar till Bibeln och de ordalydelser som finns där: ”Vi måste hålla fast vid de inspirerade, auktoritära, ofelbara ord från Gud – översätta dem så troget som möjligt (utan att ändra formuleringen oavsett det moderna samhällets krav) – för allt som vi behöver för vår färd finns där [i Bibeln].” (Spencer, 1995, s. 36). Hos de konservativa teologerna har Bibeln således en mycket viktig roll. Beträffande religion, samhällsutveckling och interaktionerna däremellan kan man som teolog inta tre ståndpunkter: 1/ att religionen skall anpassa sig till samhällsutvecklingen; 2/ att samhällsutvecklingen skall anpassa sig till religionen, eller; 3/ att såväl samhällsutvecklingen som religionen skall anpassa sig till varandra. Bland de feministiska teologerna finns det såväl de som vill se en utveckling enligt alternativ ett som enligt alternativ tre, men bland de konservativa återfinns den stora majoriteten i kategori två. Enligt deras mening skall kristendomen inte följa samhällets utveckling (vilket bland annat inbegriper en utveckling mot högre grad av jämställdhet), något som även betyder att det inte går att övertyga en konservativ teolog att använda ett mer inklusivt gudsspråk med argumentet att man måste se till den sociala verklighet vi lever i idag och inte den patriarkala kontext som rådde vid tidpunkten för Bibelns nedtecknande. Det ovannämnda skall dock inte tas till intäkt för att det bara skulle finnas män i de konservativa teologernas läger. Doktor Aida Besançon Spencer som citerades ovan har sedan 1970-talet studerat kvinnans roll

inom kyrkan utifrån ett bibliskt perspektiv och hennes studier har resulterat i ett flertal böcker. Men det är inte doktor Spencer som i min undersökning kommer att representera de konservativa teologerna, istället har jag valt doktor John Cooper. Han arbetar som professor i religionsfilosofi vid Calvin Theological Seminary och kan betraktas som en modern teolog med konservativa åsikter.

5.2 Coopers ståndpunkt

Cooper är inte emot att använda feminina eller könsneutrala benämningar för Gud, men är ändå tveksam till den typ av förändringar som feministerna vill se: ”/.../ frågan är inte huruvida vi bör använda ett feminint och genus neutralt språk för Gud, utan hur vi skall göra så” (Cooper, 1998, s. 265). En förändring av språket måste enligt Cooper göras på ett sätt som inte ger upphov till förvirring hos de troende. Just för att undvika en sådan förvirring föredrar Cooper att man behåller de gudsbenämningar som finns, det vill säga ”Fader”, ”Herre”, ”Herde”, med mera. Detsamma gäller för de böner som finns i Bibeln. De förändringar som Cooper menar kan göras skall vara förändringar av mycket begränsad utsträckning. Cooper ser visserligen en skillnad mellan analogier och metaforer (vilket tidigare har diskuterats under kapitel 2.3), men väljer likväl att tolka texterna annorlunda än feministerna varför han menar att vissa av metaforenerna skall tolkas som analogier och tvärtom. Som exempel på detta kan nämnas att Cooper ofta likställer termen ”Fader” med det maskulina, istället för att se det som en liknelse med en ”föräldragestalt” eller ”den Allsmäktige” (vilket fadern i hushållet var under Jesu tid). Fillippos säger till Jesus ”Herre, visa oss Fadern” (Joh 14:8), och Cooper menar att ”Fadern” i detta sammanhang är lika med maskulinitet (trots att det går lika bra att byta ut benämningen ”Fadern” mot ”den Allsmäktige” utan att innebörden av passagen förändras). Just Coopers syn på metaforer och analogier är något som jag får anledning att återkomma till senare. Vad som skall

betraktas som den korrekta tolkningen är i dessa sammanhang aldrig glasklart, men om jag skall se på saken från min synvinkel så menar jag att de feministiska teologerna har en mer övertygande argumentation för sin ståndpunkt än vad de konservativa har för sin. Coopers inställning till ett inklusivt gudsspråk är i själva verket ganska avvisande, vilket märks i följande citat: "Inclusivism ought to be vigilantly resisted" (Cooper, 1998, s. 293). Det längsta han kan sträcka sig när det gäller ett inklusivt genuspråk i teologiska sammanhang är att liknelser bör utvecklas så att de innefattar även kvinnor (på samma sätt som man gör liknelser till berg eller stenar). Men enligt Coopers syn på saken är ett inklusivt gudsspråk där Gud benämns som kvinna likaväl som man något som är helt oförenligt med kristendomens heliga skrift och trosföreställningar. Med hänvisning till Bibeln är det hans uppfattning att den enda allmängiltiga benämning på Gud är maskuliniteten, Cooper ser alltså de bibliska referenserna om Gud som *analogier* och inte som *metaforer*. Enligt detta synsätt är Gud maskulin eftersom Bibeln tydligt drar likhetstecken mellan "Gud" och "kung". Jag får anledning att återkomma till detta då jag bedömer Coopers ståndpunkt.

Men hur ser han då på feministteologernas argument att Bibeln nedtecknades i en tid och ett samhälle som präglades av väldigt starka patriarkala strukturer och att Bibeln – för att hålla jämna steg med samhällsutvecklingen – måste revideras? Cooper medger att Bibeln innehåll är påverkat av det samhälle som rådde vid tidpunkten för dess nedtecknande och han pekar även på att kyrkan har klargör att inte alla regler och/eller lärdomar som återfinns i Bibeln hör hemma i det moderna samhället. Ett sådant exempel är straffet för den som bryter mot sabbatsreglerna – att idag straffa söndagsarbetande människor med döden anser till och med konservativa som Cooper vara en aning magstarkt (2 Mos 31:13 ff.). Men enligt Cooper måste vi också skilja mellan äpplen och päron. När det kommer till genusfrågan anser han att det inte är lika uppenbart att det existerande gudsspråket inte hör hemma i det moderna samhället och därför bör vi hellre

fria än fälla Bibeln (det vill säga behålla det maskulina genusspråket). Vi har inte rätt att ändra i Bibeln bara för att vi inte förstår den historiska kontexten, menar Cooper, och lyfter fram ett eget exempel på hur absurt det kan bli om man resonerar på detta sätt: ”Kunskapen om varför mina föräldrar döpte mig till John och varför jag har titeln professor ger inte dig rätten att förändra eller lägga till något till mitt namn eller yrkestitel.” (Cooper, 1998, 155). Cooper tillstår således att Bibeln och det språk som används i den är starkt influerat av forntida uppfattningar om kvinnors och mäns roller i samhället, men han menar att det i sig inte ger oss anledning att förändra eller lägga till något i den heliga skrift som Bibeln faktiskt är. Cooper är – liksom de allra flesta konservativa – inte intresserade av anpassa religionen efter samhällsutvecklingen; istället vill de se att samhället anpassas efter religionen. Det näst sämsta alternativet är i deras ögon att religionen bevaras som den är och inte påverkas av övriga tendenser i samhället.

5.3 Bedömning av Coopers ståndpunkt

Coopers huvudargument mot att använda sig av ett inklusivt genusspråk i Bibeln är att det i Bibeln aldrig talas om Gud som ett feminint väsen. De referenser som finns är referenser till ett neutralt eller ett manligt väsen. Cooper gör enligt min mening en felaktig tolkning i detta fall då han betraktar metaforer om Fadern som analogier. Begreppet ”Fader” spelar en central roll för Cooper och han anför bland annat följande: ”I de flesta fall så är Fader den släktskapstitel som specificerar Guds identitet.” (Cooper, 1998, s. 107). För att bevisa sin ståndpunkt refererar han till flera olika bibelpassager, däribland följande citat: ”/.../ vi har bara en Gud, fadern från vilken allting utgår.” (1 Kor 8:6). Cooper menar att Paulus skrev detta i avsikt att likställa Gud med fader och att därmed befästa Guds maskulinitet. ”Fader är funktionellt ekvivalent med Gud.”(Cooper, 1998, s. 107). Cooper exemplifierar även med fler bibelexempel än de som jag har nämnt ovan. Vid en analys av argumentationen måste man ge Cooper rätt i sak då han anför att

det inte finns några bibelpassager som beskriver Gud i feminina termer, men det finns inte heller några analogier som beskriver Gud som ett manligt väsen. Enligt min mening så är alla de exempel Cooper använder sig av *metaforer* och således inget som kan användas för att bestämma Guds könstillhörighet. Begreppet ”Fadern” som omnämns i 1 Kor 8:6 tolkar jag som en metafor för skaparen (med andra ord skulle begreppet ”Modern” ha fungerat precis lika bra).

Generellt sett är min bedömning att Cooper inte ser några större problem med de patriarkala strukturer som råder i dagens samhälle och det är inte utan att jag får uppfattningen att han möjligen skulle ha trivts ännu bättre om han levt under Jesu tid. Hans och många andra konservativa teologers uppfattning att kristendomen – eller vilken annan religion som – skall förbli opåverkad av samhällsutvecklingen är inget annat än en mycket orealistisk dröm. Ett socialt fenomen som en religion kan inte existera i ett socialt vakuum så en viss påverkan kommer alltid att finnas där, i båda riktningar, skall tilläggas. Just på grund av att samhället och människorna som lever i det förändras över tid så måste även religionen förändras över tid (det är till exempel inte längre hållbart att praktisera människooffer till solgudens ära i Centralamerika, även om det var det under Mayarikets storhetsperiod). De konservativas åsikt är att det är kristendomen som skall påverka samhällsutvecklingen, och det har den faktiskt gjort i mycket hög utsträckning (åtminstone i Västvärlden). Men samtidigt är kristendomen en religion som utövar aktiv missionering vilket innebär att budskapet måste anpassas till de människor man riktar sig till. Om man uppvisar en minimal eller obefintlig flexibilitet i detta avseende så minskar möjligheterna att vinna nya anhängare i samma utsträckning. Just på grund av att de konservativa teologerna lägger så stor vikt vid Bibeln som rättesnöre och urkund tycker jag det är underligt att de inte har tagit till sig bättre av Jesus ord om att man skulle predika budskapet (vilket även innebär att man måste anpassa sig till målgruppen).

6 Slutsatser och slutdiskussion

För att kunna besvara mitt syfte ställde jag upp tre frågeställningar vilka jag hade för avsikt att besvara under uppsatsens gång. Dessa var följande:

- Varför beskrivs den kristna guden framförallt i manliga termer?
- Är det maskulina genitivanvändandet på Gud verkligen avsett att beskriva maskulin varelse?
- Vilka alternativ finns det till det rådande språkbruket, och hur ställer sig de olika teologerna till att förändra Bibelns språk?

Under beskrivningen av respektive teologs resonemang och ståndpunkt har jag besvarat varje delfråga, men i syfte att knyta samman hela undersökningen och jämföra de olika författarnas ståndpunkter (samt presentera min egen åsikt i frågan), kommer jag att gå igenom dessa frågeställningar och de olika teologernas svar på dem ännu en gång.

6.1 Jämförelse av de olika teologernas ståndpunkter

Varför beskrivs den kristna guden framförallt i manliga termer?

Ramshaw: Denna fråga menar Ramshaw hör samman med att monoteismen var tvungen att skilja sig från polyteismen där kvinnliga gudar var vanliga, varför Bibelns språk på sätt och vis var en reaktion mot de gudsspråk och gudsuppfattningar som fanns i andra religioner. En annan anledning till att den kristna guden beskrivs i manliga termer är att människan ville könsbestämma Gud för att göra detta transcendentala väsen ”mer greppbart”. I det starkt patriarkaliska samhälle som rådde i främre Orienten vid tidpunkten för Bibelns nedtecknande var en stark fadersgestalt (en ”konung”, till och med) den enda metafor som kunde få människorna att uppfatta Gud som en allsmäktig varelse.

Smith: I denna fråga är Smith överens med Ramshaw och han skriver följande: ”Att kalla Gud

för mor i en kultur där kvinnor sågs som sin makes egendom skulle vara som att kalla Gud för 'slav' istället för 'herre'." (Smith, 1995, s. 144). Möjligheten att använda andra attribut än de maskulina för att beskriva Gud var således kontextuellt begränsade.

Cooper: Gud benämns med maskulina attribut av det enkla skälet att Gud är maskulin. Dock inte ur avseendet att Gud är en manlig människa, men i beskrivningar av Gud finner Cooper att den enda acceptabla benämningen på Gud är genom maskuliniteten, med skälet att Bibeln tydligt klargör detta.

Är det maskulina genitiv användandet på Gud verkligen avsett att beskriva maskulin varelse?

Ramshaw: Enligt Ramshaw är svaret på denna frågeställning ett tydligt nej. Gud beskrivs inom den kristna liturgin som ett manligt väsen men detta är inte bara teologiskt inkorrekt, det är även en logisk omöjlighet. Ett allsmäktigt väsen som aldrig kan dö har inte heller något behov av sexuell reproduktion och kan därför inte ha någon könstillhörighet. Vidare menar Ramshaw att det är oförenligt med den kristna tron att dyrka Gud som ett manligt väsen eftersom man då förmänskligar Gud och upphöjer en avbild av människan till gudom. Enligt Ramshaw finns det bara ett ord för ett sådant beteende och det är idolatry (avgudadyrkan).

Smith: I denna fråga är Smith i stort sett av samma åsikt som Ramshaw, nämligen att man måste begrunda vad innebörden av begrepp som "Gud fader" egentligen innebär. Vid en sådan skärskådan kan man se att de olika beskrivningarna av Gud egentligen är metaforer snarare än beskrivningar av en faktisk genustillhörighet.

Cooper: I direkt motsats till både Ramshaw och Smith svarar Cooper ja på denna fråga. Med hänvisning till att Bibeln använder sig av maskulina termer så anser Cooper att begrepp som "fader" och "kung" klargör Guds könstillhörighet.

Vilka alternativ finns det till det rådande språkbruket, och hur ställer sig de olika teologerna till att förändra Bibelns språk?

Ramshaw: Gudsspråket måste förändras och framförallt måste det avsexualiseras. Genom att benämna Gud som ”honom” eller ”henne” gör man sig skyldig till en form av avgudadyrkan som är oförenlig med den kristna tron. Man upphöjer även bilden av människan till gudom, istället för att inse att Gud skapade människan till sin avbild. Beträffande de alternativ som finns till det rådande språkbruket tar Ramshaw framförallt upp två: ”The Living One” samt ”the Name”. Genom att vi börjar använda oss av gudsnamn som dessa menar Ramshaw att Guds transcendens blir mer uppenbar för oss och att vi kan komma närmare Gud som det mystiska väsen det faktiskt är.

Smith: Gudsspråket kan förändras och utvecklas så att det omfattar fler former, däribland kvinnlig genitivanvändning. Smith ställer sig dock skeptisk till att låta kvinnans erfarenheter spela en så central roll som många feministteologer vill ha, detta eftersom männen har förtryckts i samma omfattning som kvinnan – dock på ett annat sätt. I och med att båda könen är lika förtryckta är kvinnans och mannens erfarenheter ekvivalenta vilket innebär att kvinnans erfarenheter inte bör sättas över mannens (och i synnerhet inte över Bibeln).

Cooper: Trots att Cooper är för ett mer utvecklat genuspråk då man talar om Gud menar han samtidigt att det inte får bli tal om ett inklusivt genuspråk där termer som Fader och Moder likställs med varandra. Gud kan inte vara både man och kvinna eftersom en sådan konstruktion enligt Cooper är helt oförenlig med de kristna trosföreställningarna vilka till stor del bygger på Bibeln. Språkbruket för Gud kan dock utökas till att även infatta feminina liknelser, dessa metaforer jämföras då med andra liknelser som berg och stenar.

6.2 Min ståndpunkt

Gud talar aldrig om sin egen könstillhörighet. Vid ett av de få tillfällen då Gud själv talade direkt till en människa sade han följande: ”Mitt ansikte kan du inte få se, ty ingen människa kan se mig och leva” (2 Mos 33:20). Eftersom Gud själv inte har påstått sig ha någon könstillhörighet, och eftersom Gud faktiskt har klargjort att han är allsmäktig, allvetande och evig, följer den logiska slutsatsen att människan har tillskrivit Gud en könstillhörighet av samma anledning som vi missförstår sociala beteenden i kulturer som ligger långt ifrån vår egen: för att vi utgår från oss själva när vi bedömer andra. I fallet Gud så handlar det om att människan inte kan greppa att någonting kan vara evigt, utan kropp och allvetande, allsmäktig och allestädes närvarande. För att göra det ogreppbara något mer greppbart föreställer man sig en människa men med fruktansvärt stora krafter och oändligt mycket mer makt. Eftersom dessa föreställningar kom till i samhällen där män hade all makt var det naturligt att man utgick från den mäktigaste mannen (konungen), och sedan ”byggde på” denna bild med ännu mer makt för att få en ungefärlig uppfattning av vad Gud skulle kunna vara. Min ståndpunkt är således att det är frågan om en antropomorf uppfattning som har mycket litet med kristendomen att göra och att det finns metaforer som är bättre lämpade för att beskriva Guds transcendentala karaktär. Det finns ytterligare en anledning till att avskaffa könsbestämningen av Gud, nämligen att det skulle öppna upp för ett mer jämlikt samhälle. För att vi skall lyckas uppnå en jämlikhet i såväl privatlivet som arbetslivet krävs också att kvinnor och män behandlas som jämlikar i det religiösa livet. En sådan jämlikhet i alla aspekter av människans existens menar jag är en nödvändighet för att vi civilisation skall kunna bygga ett rättvist samhälle där alla behandlas lika. I syfte att åstadkomma denna harmoni i samhället måste även essensen i religionen – själva tron – bli mer jämlik. Både kvinnor och män skall kunna prästvigas och Gud bör porträtteras som ett allsmäktigt, transcendentalt *väsen* och inte som en person, oavsett vilket kön denne än tillskrivs. Därmed anser jag – i likhet med professor Ramshaw – att en förändring av gudsspråket är nödvändig och att det är hög tid att

avskaffa könsbestämningen när man talar om Gud.

7 Sammanfattning av uppsatsen

Tron på en allsmäktig Gud är central inom kristendomen. Under kristendomens drygt 2000-åriga historia har Gud ansetts vara av manligt kön. Det är först de senaste 10-20 åren som det patriarkaliska i det gudomliga har börjat ifrågasättas. Denna studie har som syfte att analysera den kristna liturgins språkbruk ur ett genusperspektiv genom en litteraturbaserad metod. Detta har skett genom användandet av vissa ”analysapparater” som utgörs av tre teologiska perspektiv: det feministiska perspektivet enligt Gail Ramshaw, det moderat-konservativa perspektivet enligt Paul Smith samt det strikt konservativa perspektivet enligt John Cooper. Tre konkreta frågor besvaras i denna uppsats: 1. Varför beskrivs den kristna guden framförallt i manliga termer?; 2. Är det maskulina genitivanvändandet på Gud verkligen avsett att beskriva en maskulin varelse?; 3. Vilka alternativ finns det till det rådande språkbruket, och hur ställer sig de olika teologerna till att förändra Bibelns språk?

Denna studie fann att synen på Guds kön skilde sig beroende på vilket teologiskt perspektiv som man utgick ifrån. Den strikt konservativa John Cooper ansåg Gud som maskulin och att något annat inte var förenligt med den kristna trosföreställningen. Coopers ståndpunkt vilar på referenser till framförallt Bibeln där Gud beskrivs i manliga termer av Gud och Kung. Den feministiske Gail Ramshaw samt den moderat-konservativa Paul Smith anser att synen på Gud som manlig är ett resultat av ett patriarkaliskt samhälle. Gud är inte heller att anses som maskulin utan snarare som ett transcendent väsen. Synen på Gud som maskulin måste enligt både Ramshaw och Smith omvärderas och förändras, vilket även är den slutsats som fastställs i uppsatsen.

Käll- & litteraturförteckning

Bergström, G & Boréus, K. (red.). (2005). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Hodder Arnold.

Ford, D.F., & Muers, R. (red.) (2005). *The Modern Theologians. An Introduction to Christian Theology Since 1918*. Oxford: Blackwell Publishing.

Grenz, S.J., & Olson R.E. (1992). *20th Century Theology. God & the World in a Transitional Age*. Downers Grove, IL: Inter Varsity Press.

McFague, S. (1987). *Models of God: Theology for an Ecological, Nuclear Age*. Philadelphia: Fortress.

Ramshaw, G. (1995). *God beyond Gender. Feminist Christian God-language*. Minneapolis: Augsburg Fortress.

Rush, E. (2007). *A Reflective Analysis of a Transformative Pedagogical Approach at a Rural Thai University*. (australiensisk doktorsavhandling)

Smith, P.R. (1995). *Is it okay to call God mother? Considering the feminine face of God*. (2:a uppl.). Peabody, MA: Hendrickson Publishers, Inc.

Spencer, A.B., Hailson, D.F.G., Kroeger, C.C. & Spencer, D.S. (1995). *The Goddess Revival*. Grand Rapids, MI: Baker Houser Company.

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. (2006). Stockholm: Svenska Akademin/Nordstedts ordbok.